

FRIEDLEIN, R. & NEUMEISTER, S. (eds.) (2004): *Vestigia Fabularum. La Mitologia antiga a les literatures catalana i castellana entre l'Edat Mitjana i la Moderna*. Barcelona: Curial/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 254 p.

Potser és una constatació incòmoda, però objectiva: la literatura catalana no disposa, ara com ara, d'un repertori similar a les *Fábulas Mitológicas en España* de José María de Cossío (primera edició, 1952; reeditat el 1998), tan útils com a instrument de treball, i de lectura tan interessant. El volum que ens disposem a ressenyar no cobreix aquest buit, naturalment, però és un pas en la bona direcció. Es tracta de la publicació d'una part de les Actes d'un Congrés conjunt d'hispanistes i catalanòfils celebrat a Múnic de Baviera l'octubre de 2001 (la secció, precisament, que s'ocupà de les pervivències de la mitologia clàssica durant les èpoques medieval i moderna), a càrrec de dos professors de la Freie Universität de Berlin, Roger Freidlein i Sebastian Neumeister. Els blocs temàtics en els quals els curadors han disposat el material em semblen més aviat arbitraris, però això no té importància: gairebé ningú no llegeix aquesta mena de llibres seguint l'ordre proposat. Per simplificar, en aquesta ressenya m'atindré al simple ordre cronològic; bastant inclassificable resta, només, l'article de Gerhard Ackermann sobre el moment òrfic en la literatura catalana (p. 49-61), que posa un èmfasi especial en Carles Riba i Joan Vinyoli entre els moderns, i en Bernat Metge entre els medievals; també s'entreté en la València renaixentista.

Obrim l'apartat medieval amb l'ampla panoràmica (ampla, però massa ràpida) de la difusió dels motius de la llegenda troiana, del *Cicle* èpic al Món modern, a càrrec de Joan M. Perujo Melgar (p. 13-29); la part més interessant del treball és la constituïda pels paràgrafs dedicats a Jaume Conesa, protonotari del rei Cerimoniós i traductor al català de Guido delle Colonne —un text del qual el mateix Perujo prepara una nova edició. El treball d'un dels dos curadors del volum, Roger Freidlein, sobre *Lo Somni* de Bernat Metge (p. 65-83) es mostra especialment atent a les possibilitats i constriccions de la forma dialògica, i és ple d'observacions subtils; però aquest recensor, almenys, hauria desitjat que les figures d'Orfeu i Tirèsius hi fossin discutides d'una manera més minuciosa. Al seu torn, Héctor González i Escolano estudia la funció dels personatges paradigmàtics d'Aquil·les, Hèctor i Hèrcules en el *Curial* (p. 31-48); la devaluació medieval d'Aquil·les a benefici del seu rival troià hi troba una expressió típica en la visió del Parnàs (discutida també per G. Grilli breument, però amb penetració; *vide infra*). El cas d'Hèrcules és més complicat, encara: les significacions que els autors tardomedievals li adjudicaven (derivant-les, sobretot, d'Isidor de Sevilla i de l'al·legorisme de Fulgenci) feien de molt mal encaixar amb la figura antiga. Finalment, Valentí Fàbrega analitza (p. 179-89) les relacions entre la *Mirra* de Roís de Corella i el seu hipotext ovidià; però no s'arrisca gens a l'hora d'atribuir un sentit a aquesta prosa tan enigmàtica (i que, versemblantment, era força més que un exercici d'estil).

Curiosament, l'època renaixentista està poc representada en aquest recull. Anotem dos treballs sobre novel·les de cavalleries. *El esforçado cauallero Baldo* és un relat publicat a Sevilla el 1542; constitueix la IV Part del *Reynaldos de Montalbán*, i d'una manera més aviat infreqüent en el gènere, carreteja un material mitològic abundant; F. Gernert (p. 85-93) li consagra la seva erudita atenció. Les al·lusions i referències a la «matèria de Troia» en algunes novel·les de cavalleries (el *Curial*, el *Tirant*; també en un *Belianís de Grecia* publicat el 1547 a Burgos, obra de Jerónimo Fernández; en el *Quijote* de Avellaneda, fins i tot un parell de ràpides al·lusions de la *Segunda Parte* cervantina...) són l'argument del treball de Giuseppe Grilli (p. 95-111), que emfasitza els trets de continuïtat entre la tradició tardomedieval i l'Humanisme. Tot i que sigui cosa prou sabuda, un hel·lenista no deixa de sobtar-se un xic, cada cop que li recorden que Dictis i Dares pogueren mantenir tant de temps llur antiga preeminència sobre el pare Homer...

L'apartat que podríem anomenar convencionalment 'Barroc' és el més nodrit de tot el volum. Assenyalem d'entrada l'estudi, per part de Carlos Vaíllo, d'un interessant manual de mitologia, el *Teatro de los dioses de la gentilidad*, obra de fray Baltasar de Vitoria, publicat en dues parts, el 1620 i el 1623. Per la seva banda, Carlos María Solare es planteja una curiosa pregunta: per què fou tan difícil —i, al capdavant, inviable— que l'òpera renaixentista i postrenaixentista arrelés en la cultura hispànica?; i assaja diverses respostes (p. 143-60), a partir de l'anàlisi de dues peces «todas en música» de Pedro Calderón de la Barca: la breu *La púrpura de la rosa*, en un sol acte, sobre el mite de Venus i Adonis, i la més extensa (i admirable) *Celos aun del aire matan*, entorn de la història de Cèfal i Procris, ambdues estrenades el 1660. L'estudi de les circumstàncies concomitants a llurs respectives estrenes, l'ambient en què es produïren, etcètera, m'han semblat excel·lents; però les conjectures sobre llurs hipotètiques intencions subterrànies són (jo diria) massa especulatives.

Una de les batalles literàries més crues que s'hagin produït en tota la història de les lletres castellanes és la que es descabdellà entorn de la recepció de la poesia 'culterana' de don Luis de Góngora. La mitologia grecollatina hi estava estretament entrellaçada: no només en el nivell de la temàtica explícita i de les al·lusions (sovint molt obscures i el·líptiques); la Dignitat de la poesia —un tema eminentment humanístic— i la interpretació (estetitzant o alegòrica) del mite hi tingueren un gran paper, com demostra el sòlid i extens treball (p. 191-211) de H. Ehrlicher. Alguns dels seus punts ja havien estat al·ludits en el treball de C. Vaíllo sobre el manual de mitologia de Baltasar de Vitoria (*vide supra*). Ehrlicher ofereix una lectura innovadora (per bé que no exempta, almenys al meu entendre, d'algunes sobreinterpretacions) de l'esplèndida *Fábula de Píramo y Tisbe* (1618), a la llum d'aquesta polèmica ferotge. L'article de F. Savelsberg que ve tot seguit (p. 213-222) en constitueix una mena de complement ideal, perquè analitza algunes de les invectives de Quevedo contra Góngora: un dels atacs més ferotges, obscens i grollers —però també més enginyosos— de què es pugui vanar, si li ve de gust, qualsevol literatura. Al seu torn, A. Rossich aporta una contribució molt interessant (p. 113-43) sobre les faules mitològiques burlesques en català dels segles XVII i XVIII. El seu *corpus* consta de vuit textos llargs, en forma de romanç: quatre atribuïts al Rector de Vallfogona, dos d'ells, segons Rossich, de manera errònia; dos textos anònims i fins ara inèdits, que edita en apèndix; un altre d'Ignasi Farrera i, finalment, un de Guillem Roca i Seguí. Els especialistes valoraran particularment, suposo, l'edició dels dos inèdits; el present ressenyador, com a semi-profà, s'ha interessat sobretot per les observacions sobre el gènere paròdic, com a reflex d'una llengua i una literatura funcionalment subordinades.

Un dels autors que constitueix un objecte d'estudi més singular és Carlos de Sigüenza y Góngora, parent llunyà del gran poeta cordovès, cosmògraf reial, i catedràtic de Matemàtiques i Astrologia en la novella Universitat de Mèxic, el qual —tal com explica Sebastian Neumeister, l'altre curador del volum, a les p. 223-33—, en el moment d'idear un arc triomfal per celebrar l'adveniment d'un Virrei de la Nueva España (l'any 1680), es va llançar a una sèrie al·lucinant de comparacions alegòriques i pseudoetimològiques entre el potentat espanyol i el déu pagà Neptú, considerat com l'avantpassat (històric!) dels indígenes mexicans. Ironies a banda, el tema m'ha semblat fascinator.

Al començament d'aquesta ressenya, constatarem l'escassetat d'estudis sobre l'empremta de les mitologies clàssiques en la literatura catalana, i dèiem que aquest volum és un pas en la direcció adequada; però sens dubte és un pas tímid i insuficient. No vull pas dir que el conjunt de treballs, amb els alts-i-baixos inevitables en qualsevol recull d'aquesta mena, no tinguin un nivell més que acceptable; però passa que, en molts d'ells (i no pas forçosament en els més fluïxos), la temàtica mitològica hi és debatuda de manera marginal, tangencial. I, en termes generals, s'hi centren més els treballs referits a la literatura castellana que no pas els de temàtica catalana. Potser és que l'argument no dona per a més, que no hi ha, com se sol dir, més cera que la que crema; però em resisteixo una mica a acceptar-ho. Si gui com vulgui, resulta més senzill prendre el llibre com un conjunt d'anàlisis vagament relacionades sobre una sèrie d'obres molt interessants, més que no pas com un volum de temàtica unitària. El fet que al final no hi hagi Índex de noms i matèries (quelcom freqüent, per desgràcia, en la majoria de llibres d'erudició, catalans i espanyols) no ajuda gens a paliar aquesta mancança. L'extensa bibliografia final, en canvi, resulta esplèndida, i farà serveis molt valuosos.

Jaume PÒRTULAS
Universitat de Barcelona